

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

RUDBECKIUS

—

KRIGZ

PREDIKAN

Centralbiblioteket

1600-talet

Sv.

GB 795

J. R. 129.

6 2229:16

Sv. 75/110

Johannes Rudbeckius

R. M^s. Til Swerighe etc. wår Nådighste Her-
res och Konungz Höz betroodde man / Then Edle Welb.
och Manhafftighe Åke Oxenstierna til Eka/ etc. Tilförs
ordinad öffuerste öffuer Wåsmarne och Dala frizfolkert / samt Capite-
ner / vnderbefäl och thet gemena frizfolkert mycken hälsa
och wålmågha altidh önskaendes.

Gde och welb. Her öffuerste/ tilförlätelighe godhe wert
och befordrare/samt Edle manhafftighe och tapre frizbefäl /
och officerer flere / godhe wemmer samptlighen / iagh hadhe en
liten Sermon eller predikan vthi wår läghre/ tå wår Nådighste
Konung nå regerandes inrychte för Plekto i Rymland / huruledhes the
som til friz dragha sigh rent oc wüslighen skola förhålla / förhoppas
at the som thet rå wore tilskådhes och gossue ther acht wå / skola thet
aff någhon rettelse och lärdom taghit. Men althen stund iagh gerns
såghe och önskade at iagh medh samma predikan flere aff samma or-
den tiente til godho/serdeles them som i thetta mitt Biskops stift bo-
endes åro/ och för then skul såsom andre mine åhörare/ til thetas si-
lars och andeligha wålferd/ i min oc mina medhbröderers omwordnad
åro betroodde: haffuer iagh henne welat låta aff trycket vthgå / och
flerom medhdela / som ån nu samma lærdomar och vnderwåsingar
Funna behöffua. Thenna korta predikan/haffuer iagh E. S. förnem-
lighen welat tilskriffua och Dedicera, Först medhan E. S. för thet
frizfolk som i thetta styffet åro/en öffuerste och förman år/ och för
then skul bredhe widh thetas lekamligha förfordring / och om thetas
leffuerne/ agha/ och disciplin, och såledhes om thetas andeligha wålf-
ferd/ och medh off någhon åhogha dragha böde / at hon igenom E.
S. tilskyndan må them tilhanda komma/ och practicerat warda.
Sedhan och för then godha affection och benåghenheet som iagh aff
E. S. samt E. S. förwanter och belå Slecht / emoot migh altidh
spordt och förnummit haffuer/ at hon thet emoot må wåra såsom ett
litet wenlighetz och tacksamhetz teken igen. Jagh begårar wenligha/
at E. S. thenna lilla föråhring wille tagha til godho / och i then mes-
sing som hon aff migh giffuin år / och henne sigh och sinom til godho
bruka. här medh E. S. samt E. S. hws / omwordnad / och bes-
falta frizfolk til longwarigh wålferd Gudhi bes-
salandes, Aros. 1. Feb. A. 1626.

E. S. A. S. W.
Ioh, Rudb, Aros.

CONCIO MILITARIS

ex Deut. c. 20.

Dhen Heligha skriffte älskelighe och vchwalde i
 Christo Jesu / soon är icke allenast skriffue för Präster
 och Studenter / at the allena thär vchi läsa och sigh
 ther effter råcta skole: vchan hon är skriffuin allom men-
 niskiom til vnderwüsing och rättelse / vchi hwadh som
 hälst för condition eller wilkor the wara kunde / antingen
 the äro öffnerheet eller vnderfätare / Zerrar eller tienare /
 Frigzmån eller skardraghare / borgare eller bönder: Så är
 them allom then s. skriffte giffuin och föreskriffuin / at the
 ther effter vchi all the ras handel och wandel sigh ställa och
 regulera skole. Såsom wij see / at Gudh then alrahögghste
 siälff tādhd i gemeen budhit haffuer: vchi såmte Mosi book
 tādhd 6. cap. Ther han så sägher: Thetta äro nu the lagh och
 bodh och råtter som Herren edher Gudh budhit haffuer: at i
 them lära och göra skolen / i landena tijt i indraghen til at in-
 tagha tādhd: Aet tu fruchtar Herran tin Gudh och håller alla
 hans råtter och bodh som iagh tigh biudher / tu och tijn barn
 och tijn barnabarn i alla edhra lifszdaghar: etc. Och thenna
 ord som iagh biudher tigh i dagh / skal tu lägga på hiertat,
 och skal stårpa them tinom barnom och ther om tala när tw
 sitter i tite huus / eller går vppå wäghen / när tw nedherläg-
 get tigh eller vppstår / och skal binda them för ett tekn på tinne
 hand / och skola wara tigh til ett äminnelse för tijn öghon / och
 skal skriffua them på sins huus dörratrån och vppå dörena.
 Zär höre wij huru flitigt och alwarlighan Gudz s. ord och
 lagh / warda allom menniskiom befalte/ingen vndanta-
 ghandes / at the them lära och hålla skole. I synderheet är
 then s. skriffte commenderat och befalt öffuerhetz personer

S. Scriptu-
 ra omniū
 conditio-
 num ho-
 minibus
 data &
 commen-
 data.

Deut. 6.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

66.

Præfertim
 v. ijs qui
 Magistra-
 tum ge-
 runt,

som andra skola regera och förestå: at the then flitigt läsa
 och ther effter sina vnderfattare regera och förestå skola. Så
 som wij see vthi then femte Mosi book i thet 17. cap. Ther
 Deut. 17. Herren Gudh så befalte: Och när han (Konungen) sittans
 des warder på sin Rijkes skool skal han tagha thenna andra
 laghen aff Prästomen Levitomen/ oc låta the skriffua vthi een
 boof/hon skal vara när honom/ och han skal ther vthi läsa i alla
 hans lifszdaghar/ på thet at han skal lära fruchte Herran sin
 Gudh / at han håller all thenna laghsens ord/ och thesse råtter
 at han gör ther effter. etc. Han skal icke wika ifrån bodhee
 hwarken på then höghra sidhona eller then wenstra / på thet
 han skal förlängia sina daghar i siet regemente han och hans
 Iosuz. 1. barn i Israel. Sammaledhes vthi Josuæ book thet 1. cap.
 Ther Herren Gudh så talar til Josua: War nu tröst och
 gaanska frimodigh at tu håller och gör all ting effter laghen som
 Moses min tjänare tigh budhit haffuer / wijk icke ther ifrån
 antingen på höghro sidhon eller then wenstro/ på thet at tu må
 handla WJZS LJSHAN / i alt thet tu göra skalt / och lät
 thenna laghbofena icke komma vthur einom munn / vthan
 haff tina tankar ther vthi dagh och natt/ på thet at tu skalt hål
 la och göra all ting ther effter som ther vthi skriffuit står: så skal
 tigh lyckas i alt thet tu gör/ oc tu skalt kunna handla WJZS
 LJSHA etc. Så see wij (sågher man) at then 3. skriffe
 är icke allenast Prästom och Diäknom förestriffuin: vthan
 allom menniskiom vthi hwadh stånd eller läghenheet the
 vara kunne.

Accom-
 modatio. Nu effter thet at them som vthi thenne höghloffflighe
 Konungzlighe församling äre och wisthas: intet nyttigha
 re vara kunde / än at the daghelighan hörde och öffuerwå
 ghade: huruledhes fordom vthi the Konungzlighe hoff i
 Gambla Testamentet tilgångit är: haffuer man sigh föres
 taghit the böcker vthaff then 3. skriffe til at förhandla: som
 här om skreffne och författade äro: nämligha them wij kalle
 Konunga böckerna. Nu oanssedt at thesse böcker wäl myc
 lit

Dit om krig och örligh/så wäl som om andre wärldslighe
 och Politiske saker handla / och för then skul wäl infalla så
 dana tårter : som wthi thenne låghenheet kunde tianlighen
 förhandlas : doch licwäl medhan wij nw så daghliggan
 wthi krig wistas och ther til off beredha måste : haffuer
 man och noghre andre förnemlighe tårter / som här om lys
 dha : ther til särdeles vthwale / hwilke man på neghon tidh
 thenne närwarande krigz församling föreläsa och förklara
 wil. Vthaff hwilke wij på thenne stund then merkelighe text
 vthaff then 5. Mosi book thet 20. cap. höra wele. Doch
 tilförende effter wårt Christeligha och höghnödigha bruk /
 bedhiandes Gudh then alrahögghste / at han här til off sin
 3. Andes bñstand nådighast sända och förlåna wille : thet
 wij göra wele medh wår daghelighe böön : Sadher wår :

TEXTUS. Deut. 20.

När tu dragher til örligh emoot tina
 fiender / och får see hestar och wagnar / tes
 folk som är större än tu : så fruchta tigh intet för
 them : ty Herren tin Gudh som tigh vthu Egypt
 land förde haffuer / han är medh tigh. När i nw
 kommen til stridz : så skal Presten trådha fram /
 och tala medh folkena / och säija til them : Israel
 hör här til : I gåån i dagh i stridhena emoot es
 dhra fiendar. Idhart hierta ware icke blödiget.
 Fruchter edher intet / bäffuer intet / och gruffuer
 edher intet för them : Ty HERren edher Gudh
 går medh edher / at han skal stridha för edher
 moot dhra fiendar / och hielpa edher.

Men embetes mennerna skola tala medh

folket/och selja: Swilken som ett nyet hws bygde
 hassuer / och hassuer icke än nu wijgd̄t thet: han
 gånge sina ferde/oc bliffue hema/på thet han icke
 skal bliffua dödh i stridh̄enne / och en annar wijs
 ger thet. Swilken som hassuer plantat en wijns
 gård/och hassuer icke än nu giordt honom meen
 lighan: han gånge sina ferde och bliffue hema /
 på thet han icke bliffuer dödh i stridh̄enne / och en
 annar gör honom meenlighan. Swilken sigh een
 hustru troloffuat hassuer / och hassuer icke än nu
 hemtat henne heem: then gånge sina ferde och
 bliffue hema / at han icke dödr i stridh̄enne / och
 en annar hemtar henne heem.

Och embez mennerna skola ytterlighare tala
 medh folket/och selja: Swilken som redder år /
 och förstreckt h̄erta hassuer: han gånge sina fer
 de / och bliffue hema/på thet han ock icke skal gö
 ra sina brödhers h̄erta förstreckt / som hans
 h̄erta år. Och när ämbez mennerna v̄htalae
 hassua medh folkena: så skola the sticka höffuiz
 mennerna för folket fremst i spezen. etc.

Vthlegningen.

Ingressus
 Multa
 sunt Belli
 incōmo
 da & con
 tra pacis
 commo
 dicass.

Wadh för stadha och förderff
 krigh och örligh hassuer medh sigh / så
 som ock hwadh nytto och gagn fridh och enigs
 heet medh sigh hassuer / thet kan icke noghon lättelighan
 v̄hsäia. Doch korselighan: genom krigh och örligh bliffua
 huus

huus och gårdar nedherreffne och vþbrände / land och städ-
 dher ödhe / folk och inwånare vtharmade / dråpne / eller ock
 vthiland; flychthigheet / ewigh tråldom och fångelse bort-
 förde / lagh och rätt liggia förgätne / öffuerwåld och orått
 driffuas öffuer fattigha och rika / klaghan och suckan hö-
 res ehuart man hörer. Vthi fridh och roligheet / bliffua huus
 och städher vþbygde / hemman och byjar vptagne / folk och
 inwånare förötas och förköffra sigh / lagh och godha ord-
 ningar warda påfundne / hwar och en warder widh sin rätt
 och friheeter förswarad / och hwar man hörer / så är frögd
 och glädie. Summa / krich och örligh affsuer alt ondt medh
 sigh / och tvårt om fridhen myckit gort. Therföre ock fris-
 dhen såsom een Gudz wålsignelse them som honom fruchta
 loffuat och tillsagde warder. Men krich och örligh är itt
 Gudz wredhes straff / ther han medh hemsöker them som
 hans bodh förachta och öffuertrådha. Bööf för then skul-
 ingen Christen menniska affsua lust til krich och blodz vth-
 giutelse : vthan håller på thet höghsta beslütta sigh om fridh
 och enigheet / at hon then affsua och miuta må. Ty salighe
 äro the fridzsamme segher Christus siälff hoos Matth. i
 thet 5. cap. Förey the skola kallas Gudz barn. Men all
 then skund wij icke altijdh fridh affsua kunne / ehuru myckit
 wij oss ther om beslute : ty såsom thet gemene ordspråket
 lydher : man affsuer icke längre fridh än hans granne will :
 Så bööf oss ock så weta huruledhes wij vthi krich oss tilbör-
 lighan ställa och förhålla skole. Nu / här om affsue wij
 wål många regulor och exempel / vthi andre Scribenter
 som thenne materien tracterat affsua : Doch the alrabästa
 skönesta och wissesta vthi then 3. skrifte / såsom the ther vþ-
 thaff Gudz eghen munn oss giffne och förestålte äro. Thes-
 sa kan man icke alla på en tijdh indragha och förhandla.
 Therföre så wele wij allenast på thenna tijdh them höra och
 betracta som thenne vplåsnie text oss lærer och förhåller.

Når wij rå medh acfsamheet thenna vplåsta text öffuers-
 wåghe och betrachte : så besinne wij at han vthi thesse try-
 stycker bequåmlighan kan skiffas och fördeelas.

Itaq; pa-
 ci studen-
 dum.

Matth. 5.
 II.

Sed quia
 pace frui
 semper
 non pos-
 sumus sci-
 endum
 quoq; ut
 in bello
 nos gera-
 mus.

Partitio.

1. Thet första stycket lærer oss huruledhes hwar och en sigh vthi krigh ställa och förhålla skal.

11. Thet andra lærer besynnerlighden / hwadh Prästernas kall och ämbete skal wara vthi krigh.

111. Thet tridie/huruledhes the som öffuerstar och befäll äro/sigh förhålla skole.

PARS. I.

I. Quo-
modo qui
liber sein
bello ge-
rat.

SWadh thet första tilkomer: nemlighan huru hwar och en sigh vthi krigh förhålla skal: ther om står här altså: När tw dragher til örligh emoot tina fiender/och får see håstar och wagnar theß folks som är större än tw: så fruchtatigh intet för them.

I. Forti
& imper-
territio sit
animo.

Thetta är thet första / som hwar och en skal achta vthi krigh:nemlighan/at han intet fruchtatigh sigh för sina fienders: vthan är oförsträckt och widh ett fritt modh: ware så många / så mechtighe och så wäl vthrustade som the kunna. Ty thet gör myckit til at bekomma en önskeligh segher vthi öffuer sina fiender: at man icke strax fäller modhet man får see fienden: vthan är frimodigh / och förhoppas wisselighan at han skal bliffua sina fiender öffuermechtigh. Såsom ther vppå wäl många exempel finnas / och wij icke långt til få höra vthi första Samuels book thet 14. cap. Huruledhes Jonathan medh sin wapndraghare bekomme en härligh segher öffuer the Philisteer / effter the aff ett fritt modh waghade medh them / och the Philisteer strax bleffus försträckte/när the sågho någhra aff thetas wordo slagne.

1. Sam. 14

Cui con-
fusus for-
tis quis
esse possit

När här må någhon frågha: hwar vppå skal en krigsman förlåta sig at han må haffua ett fritt modh/eller hwar skal han tagha then frimodigheten/ at han icke fruchtatigh för sina fiender/hålst när han förnimmer the äro mächtigare och starkare än han. Thet lærer oss ock thetta första stycket: nemlighan: At han skal intet förlåta sig vppå sin eghen krafft eller starkheet: ty ther igenom kan han intet bliffua beständigh/såsom ock Konung David lærer Ps. 33.

Non pro-
prijis vi-
ribus.
Psal. 33.

Enom

Enom Konung hielper intet hans storta macht. Enom k m
 pa warder intet hulvit genom hans stora krafft. H star biel
 pa intet / och theras stora starkheet fr llsar intet. See Her
 rans  ghon see vppå them som fruchte honom / och them som på
 hans godheet trösta / at han skal frija theras siäl ifrån d ddhen.
 Och vthi then 146. Psalm. F rl ter edher icke på För
 star / the  ro menniskior / the kunna intet hielpa. Ty menni
 skiones ande måste sin w gh / och hon måste  ter til iord war
 da / t   ro f rtappat all hennes anslag. Såsom wij see vppå
 them som på sin storta macht och myckenheet sikh f rl tit
 haffua / Huru them ynkelighan g ngit  r: Then h ghfers
 dighe Benhadad Konungen i Syrien kom för Samarien
 medh een ganska stoor macht / och f rl t sikh ther vppå / at
 han skulle vthan noghot hinder intagha Samarien / såsom
 man seer vthaff hans eghen ord. 1. Reg. 20. Ther han så se
 gher: Gudharna g re migh thet och thet / om stoffet i Sama
 ria skal r ckia til / at alt folket som vnder migh  r / m  tagha
 hwar och en sijn hand full ther aff. M n huru gick thet medh
 honom: Ther står / at han bleeff affslaghen medh sijn stora
 krigsmacht / och måste medh stammen fly ther ifrån. Sam
 maledhes gick then h ghferdigha Sennaberib Konungen i
 Assyrien / t  han f rl t sikh på sijn stora macht och förra
 segherwinningar: såsom wij l se. 2. Reg. 19. 20. Then
 m chtighe Xerxes kom medh 1000000 man / in vthi Gra
 keland och meente sikh medh sijn stora macht wela nedher
 trampa the Gr ker: m n han fick ther ett stoor nedherfalt
 så at han nappast siälff slap vndan ther ifrån. Skal f r
 then skulingen förlåta sikh antingen på sijn eghen stark
 heet / eller på then storta myckenheet som han haffuer medh
 sikh / at han ther igenom skal warda fienden  ffuerm ch
 tigh.

Si håller skal noghon förlåta sikh på sijn eghen klock
 heet / f rfarenheet eller f rstand / at man så offta haffuer
 varit medh vthi krig / man weet w l huru man skal ställa
 sikh

Pf. 146.

Et enim
 propriis
 viribus
 confisi mi
 sere peri
 erunt
 ut Benha
 dad,

1. Reg. 20

Sennahe
 rib.
 2. Reg. 1

Xerxes

Non pro
 pria pru
 dentia.

Esa. 44.

Absolon.

sigh. Man kan så ordenteligha slå een slachtorden / man weet så många krigszputzlar / eller annat sådant. Ty när Gudh wil hemfötia / gör han snart the wåsas rådth om intet / och the förståndighas klooktheet til galenskap / såsom skriff / ut står hoos Esa. i thet 44. cap. Såsom wij ock see vthi then vproriske Absolon. hwilken försambladhe heela Israel och satte sigh vp emoot sin fadher David / ther han ock myckit förlät sigh på then förslagne Achitophels snälla rådth och anslagh : men Herren Gudh wände thet så / at hans rådth intet bleeff antaghit / ther igenom Absolon / som ther vppå sigh förlätit hadhe kom vppå skam. Såsom hi storien är til at läsa. 2. Sam. 17.

2 Sam. 17

Non pro-
pria Di-
ligentia.

Man skal icke håller förlåta sigh på sin flit och acht-
samheet / at man skal så flitigt alla saker beställa : så flitigt
graffua och skansa om sigh / så flitigt hålla wacht på alla
sidhor / Så flitigt wara vthe på kunskap / at thet skal ingen
fiende kunna göra noghon skadha. Ty såsom K. David se-
gher vthi then 127. Ps. Om Herren icke bygger huset / så ar-
beta the säfengt som ther vppå byggia : Om Herren icke förs-
warar stadhen : så waka wächtarena säfengt.

Psal. 127.

Sed Dei
auxilio.

Vthan man skal förlåta sigh vppå HERRAN / at han är
medh oss / han wil och kan beskydda och besterma oss för
wåra fiender / och at han kan och förmå gifua oss segher
öffuer them tå honom synes / ther vthaff skal man wara fris-
modigh. Ty så lærer oss Moses vthi thet vpläste text.
Fruchter edher intet / segher han : ty Herren tin Gudh han är
medh tigh. Så lærer ock then Gudhfruchtighe K. David :
vthi then 20. Ps. Wis frögde oss (sägher han) at Herren
hielper oss / och vthi hans namn reese wij vpp baneret. etc.
The andra förlåta sigh på wagnar och håstar : mån wij tänke
vppå Herran vår Gudz namn. The äro nedherförte och
falne / men wij stå vprette. Sammaledhes i then 60. Psal.
Menniskiors hielp är säfeng / medh Gudhi wele wij mechtigh
ting göra / han skal vndertrådha våra fiender. i then 118. Ps.
Herren är medh migh / thesfore fruchtar iagh migh intet /
hwadh

Psal. 20.

Psal. 60.

Ps. 118.

hwadh kunna menniskior göra migh. Thet är gott förtrosta
 på Herran / och icke förlåta sig på menniskior. Thet är gott
 förtrosta uppå Herran och icke förlåta sig på Förstar. Alle
 Hedningar beläggia migh / men iagh skal i Herrans namn
 förgöra them. etc. Herren är minn macht / min Psalm och
 minn saligheet. Förty Herren är then som kan så wål genom
 få som genom många / nedherläggia fienden / som then gudh
 fruchtighe Jonathan talar i then förra Samuels book i
 thet 14. Och sedhan medh siälffue wårket see låter / ther
 Herren genom honom och hans wapndraghare nedherla
 dhe heela the Philisteers macht / then oråknande war. Så
 som ock andre exempel wål många vthi then 3. skriffte thet
 samma betygga. Josua medh en obewäpnat hoop slogh
 så många the Cananeers Konungar / som wål vthrustade
 kommo emoot honom. Såsom vthi Josua book är til at
 låsa / hållt vthi thet 10. cap. Gideon medh 300. män / ne
 dherladhe then otaligha the Midianiters håår / som wij lå
 se vthi domare boken thet 7. cap. Ja han kan icke allenast
 genom få nedherläggia och öffuerwinna många : vthan
 ock jämwål vthan all krigsmunition och vthrustning / så
 som wij see vthi Josua book thet 6. cap. Ther han gaff
 Israels barn then faste stadhē Jericho in medh basunande /
 vthā noghot arkelij / skjutande eller stormande. Vthi then
 samma book, lått han ett så stoort haghel komma aff him
 melen öffuer the Israeliters fiender / at flere aff haghelstes
 nar än genom swårdzägg til dödz slagne words. Vthi
 förra Samuels book thet 7. cap. låf man / at Herren haff
 uer låtit komma en stoort toordon öffuer Israels fiender the
 Philisteer / hwilken så förstråchte them at the goffuo flych
 tena och words slagne aff the Israeliter. Vthi Sennachea
 ribs håår lått Gudh sin engel een natt dråpa 185000. så at
 han medh skam måste rymma sin koos som wij låse 2. Reg.
 19. Then Gudhfruchtighe Keysares Theodosij fiender
 Eugenium och Arbogastum medh theas mechtigha krigs
 här nedherladhe Gudh / i thet han sende itt så starcke wås

Ratio
 quia ipse
 = que pau
 cis ac mul
 tis iurare
 potest.
 Ionathan
 1. Sam. 14
 Josua.
 Ios. 10a
 Gideon.
 Jud. 7+
 Imo sine
 armis.
 Ios. 6s
 1. Sam. 7
 2. Reg. 19
 Dher

ther emoot them/ at the p̄ylar och skott som the sköte emooe
Keysarens folk wendes om i wäderet/ Kommo tillbaka och
dråpo them sielffua/ såsom man låser hoos *Rufinum* i then 2.
hans book thet 33. cap. ther om poeten Claudianus och Kris
ffuit haffuer.

*O Nimium dilecte Deo, cui militat ether,
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

Skole wij för then skal på ingen ting förlåta oss vthan
på Gudh allena / och ther aff skole wij haffua alt wårt
moodh/at wij wete at Gudh är medh oss/ och han stridher
för oss/ och tå Gudh är medh oss/ kan ingen stå oss emoot.

Uw på thet at wij måghe warda förwiffadhe ther vppå/
at Gudh är medh oss och stridher för oss: Så skole wij ock
så ställa oss/ så wäl i krigh som hemma / at Gudh wil wara
hoos oss. Thet wij tå göra/ när wij först beslyte oss om til
at wandra vthi hans bodh och befallningar och göra thet
honom är råckt och behagghelighit: Men ther wij leffue
vthi all synd skam och last: så förtörne wij honom at han
medh sin hielp wiker ifrån oss och låter oss så komma vthi
wåra fienders händer. Therföre haffuer Gudh ock befale

vthi thenna samma book thet 23. cap. och sagde. När tw
dragher emoot tina fiender: så tagh tigh til wara för alt ondt:
thet är för all synd och öffuerträdelse: ty sådant straffar
Gudh vthi krigh / och låter them som hans bodh öffuerträs
dha / falla för theras fiender. Och åter i thet samma cap.
säger han: Effter Herren tin Gudh wandrar i tino låghre/
at han skal frälsta tigh/och giffua tina fiender för tigh / therföre
skal titt låghre wara heelige / och ingen skam skal warda
seedt iblande tigh/och han wänder sig ifrån tigh. Swilket
alt klarlighhan ock förkunnat ståår: vthi then tridie Mose

book thet 26. cap. ther Gudh så talar: Om i wandren i mi
nom stadgom/och hållen min bodh/och gören them: Så skal
iagh giffua fridh i edhro lande at i skolen soffua/och ingen skal
förfära edher: i skolen iagha edhra fiender at the skola falla
för edher genom swård/ sam oss edhre skola iagha hundrade/

Ut v.
Dei auxi-
lium no-
bis polli-
ceri pos-
simus.
I. In man-
datis De-
mini am-
bulemus.

Dcut., 23.

Lev. 26.

och hundrade aff edher skolar iagh tisd tusende. Ty edhra
 fiender skola falla för edher genom swerd. Men om i icke hö-
 ren mig/ och icke gören ehenna bodhen all: vthan förachten
 mina stadgar / och edhra stäl ar förkasta mina rätter/ och låten
 mitt förbund tilbaka: Så skal iagh ock ställa mitt anlete
 emot edher: at i skolen warda slagne för edhra fiender / och
 the som hata edher skola få rådha öffuer edher / och i skolen fly
 rå ingen iagh ar edher. Iett merkelighit exempel haffue wij
 hoos *Evagrius* i then 4. hans bock thet 15. cap. thet han
 aff *Procopio* indragher / huruledhes *Cabaon* the *Maurus*
 sers förste sigh bereedde til kringh emot the Wender: nem-
 lighan/at oansedt han war en sedning/så befalte han/först
 sitt folk och vnderstätare / at the skulle tagha sigh wara för
 all last och odygd / beslita sigh om all dygd och åhrligheet/
 sedhan thet the Wender som hölle sigh för Christna foro
 fram medh all öffuerdådigheet och skamlöshheet/icke alles
 nast emot them som til wapn och wario toggo / vthan ock
 på barn och quinnor/ iä the skonade icke kyrkior eller Pres-
 ster/ vthan sköflade och röffuade Gudz hws / satte thet in
 sina hästar och vpfylte them medh all orenligheet / sloggo
 och toggo fatt på Presterna och förde them sägna etc. Thet
 befalte förde *Cabaon* at hans folk the skulle twert om medh
 all bestedheligheet fara fram/ vthsopa och rensa effeer them
 kyrkiorna/ samt i hoop presterna / vptenda liws och häls-
 sa thet Gudstiensten medh all wyrdigheet igen. för ty/ sadhe
 han/är the Christnas Gudh en så mechtigh Gudh som thet
 går rychte aff/ så moste han iw hempnas och straffa them
 som så hans hws och tienare wanwyrdar och förachta / så
 måtte han iw ock göra them gott som hans hws och tienare
 wyrdar ock befordrar. Thet aff kom/at rå förbenämde *Cabaon*
 drabbade medh sina fiender the Wender / wardt han them
 öffuer mechtigh / och bekom en herligh seggher öffuer thet o-
 gndhachtigha partiuet. B. David sägher vthi then 34. Ps.
 Herrans ängel låghrar sigh om kring them som fruchta honö.
 Vlär wij thenne ringmuren haffue om kring off / så tore wij

intet fruchte för våra fiender / ware så många och så mechtighe som the Tunna.

II. Ipsius
auxilium
implore-
mus.
Psal. 50.

Exempla

Sedhan så skole wij ock bedhia Gudh / at han wille wara hoos oss och stå oss by: såsom han sielff befalt haßfuer. ps. 50. Åkalla migh i nödhenes tijdh / och iagh wil hielpa tigh och tu skal prijsa migh. Så haßfua the Gudhfruchtighe Konungar giorde vthi Gambla Testamentet / och them är wål gångit. Såsom then gudhfruchtighe K. Assa / om hwilken wij läse vthi andra booken aff Chronican i thet 14. cap. at när Serah then Ethiopen tom emoot honom medh en mechtigh häär / tusende reesor tusende / och ther til medh 300. wagnar: så står ther at Assa drogh vth emoot honom och the reddde sig til stridh vthi then dalen Zepharra / widh Maresa. Och Assa åkallade Herren sin Gudh och sadhe: Herre / när tigh är ingen skilfång til at hielpa iblande många / eller ther ingen macht är: Hielp oss o H&E Rre wår Gudh / ty wij förlåte oss på tigh / och i titt namn är wij komne emoot thenna hopen. Herre för tigh förmå ingen menniska noghot. Och ther står wtöhare: Och Herren plåghade the Ethioper för Assa och för Juda / at the flydde oc wordo nedherlagde för Herran och hans häär. Thet samma see wij at then Gudhfruchtighe Josaphat haßfuer giordt / vthi samma book thet 20. cap. ther bådhe hans härligha böön som han giorde til Gudh om hielp emoot sina fiender / så wål som then herligha segger han bekom öffuer them widhlyfftelighan beskriffuin står. Thet samma haßfuer ock then gudhfruchtighe Keysar Theodosius giordt / såsom wij läse hoos Rufinum i för indraghne capitel. Är för then skul thetta thet första som hwar och en krigzman achta skal / at han inset fruchtar för sina fiender / vthan är widh ett fritt modh: och thet modhet skal han haßfua aff thet hopp och förtröstning han haßfuer til Gudh som all ting kan och förmå. Zwilken förtröstning han här igenom bekommer / at han förer ett gudhfruchtigt och ostraßfelighe leßnerne / och ther hoos slicit bedher Gudh then alrahögsta om hielp och bystånd.

Assa.
2. Par. 14.

”

”

”

”

Josaphat.
2. Par. 10

1. bystånd.

Wij

P A R S. II.

Wij wile komma til thet andra stycket och höra /
 hwadh som predikanter och lärare haffua beställa i krigh oc
 hwadh theras ämbete är: ther om står här altså: När i
 nu kommen til stridz / så skal prästen trädha fram och tala
 medh folkena / och seja til them. etc. Här höre wij at Gudhs
 fruchtighe predikanter och lärares ämbete vthi krigh är /
 at the skola styrkia folket / och göra thet frimodigt / icke
 medh en hoop löös och fåfång argument: at the äre så
 många och medhtighe / the äre sådant vthwalt folk / the ha-
 ffaa så förståndigha oc godha anförare / the haffua så män-
 ge resor til förende slaghit fienden på flychten: Theras fiens-
 der äre så få / så försträckte / och obewäpnade / och hwadh
 meera sådant / som man plåggar ansee vthi sådana lägen-
 heet: vthan ther aff / at the haffua Gudz hielp och bistånd
 til at förmodha / såsom thenne här tårten klarlighän lærer.
 Ty så står här at prästerna skola seja: I gåän i dagh i stridh
 emoot edhra fiender: idhart hierta ware icke blödighet / frucht-
 et edher intet / båffuer intet / och gruffuer edher intet för them
 (hui så:) Ty Herren edher Gudh går medh edher / at han skal
 stridha för edher emoot edhra fiender och hielpa edher: På
 thetta sättet skola the styrkia folket och göra thet frimo-
 digt: hwilket icke står ther vthi at the lössua och fulwiisso
 tillsäia them segher och öffuerhand öffuer fienden. Ty thet
 kan ingen göra: vthan then som ther om haffuer särdeeles
 vppenbarelse aff Gudh: såsom the öffuerste präster och 3.
 Gudz Propheter offra hadhe vthi gamla Testamentet.
 Eliest kan thet lättelighän slå feelt / och föra mångan på
 yttersta förderff och obestånd. Såsom wij see then ogudh-
 achtighe Achab hände / vthi then första Konunga booken i
 thet 22. cap. Ther han trodde sina falska Propheter som för-
 sätra de honom på segher och öffuerhand emoot sina fiender
 the Syrer. Sammaledhes the vproriske bönder som vthi
 tyssland i wåra förfädhers tidh satte sigh vp emoot theras
 laghliga Herrar och öffuerheet / vthaff then Swermarens

II. Quod
 fit mini-
 strorum
 uerbi of-
 ficiū im-
 bello.

Vdz. ani-
 mum &
 fortitud.
 addere
 populo.

Ex aūxi-
 lio Diui-
 no.

Quod nō
 consistit
 in polli-
 citatione
 certa vi-
 ctoriæ.

I, Reg. 22

Thomæ

Thomæ Munzeri bedrägheligha ingiffter och falska försä-
kring: at the förwisso skulle bekomna segher och öffuerhand /
hwadh the sigh företogho / såsom man låås hoos *Sleidanum.*
lib. 5. p. 102. Vthan thet står thet vthi at man medh all flit
förmånar them til een sanstylligh boot och bättring / til een
alffvarsam och flitigh böön til Gudh; ther igenom han må
warda vpwächte til at mistunda sigh öffuer them och icke
läta them falla vthi thetas fienders händer: vthan heller
giffua them en önskeligh segher öffuer fienden / at the må
haffua thes större orsaak til at tacka och berömma hans
h. namn therföre *E*winnerligha / och thet *J. G. M.* så sy-
nes läta noghon falla för fienden / han må så vthi een rätt
beredning Christelighan och salighan skilias ifrån thenna
usle jämmerdalen / och hoos Gudh ewinnerligha saligh och
behällin warda.

Swillet iagh ock på thenna här stund effter thet *E*m-
bete som migh aff Gudhi ombetrodt. är medh höghsta flit
och alffuar göra wil. Nemlighan at effter thet wåre saker
så sigh haffua / at wij på thenne dagh achte i then *J.* Tres-
faldigheetz namn begiffua oss noghot närmare emoot
fienden. Och hända kan / at noghon anfächtring eller moos-
stånd skee kan: Så at alle icke medh löff och hälso gå til
huila / som nu medh löff och hälso äre vpståndne. Så förma-
nar man först hwar och en i synderheet / at han nu wille bes-
tänka thetta timeligha löffsens korthet och owijsheet
hälst vthi thenna läghenheet / thår man vthi sådana dagh-
ligh farlighheet wistas mätte. Wille ock betänckia at ete
annat löff och en annan råtenskap wil tilstunda effter theta
ta löffuet: ther som wil effterfråghat warda / bådhe huru
wij här leffuat / och huru wij thetta löffuet beslucit haffue /
nemligha: then som här i wårldene ete syndigt leffuerne fört
haffuer / och icke haffuer försonat sijn saak / och förlöfte sigh
medh Gudh then alrahögste / för än han hädhan skildes:
honom wil een *E*wigh wee och plågha vthi helffuetit och
then *E*wigha fördomelsen här effter tilstunda / then han ins-
tet

Sed in ad
monitio-
ne seria-
ad pæni-
tenriam
& preces

Applica-
tio & ad-
monitio
ad pænit.
& preces

tet unslippa eller undwika kan. Och twårt om / the som
 sina saker här haßua klara giordt / oc förlickt sigh medh sin
 himmelsta Fadher / the haßua Gudz nådh och een Ewiggh
 glädis effter thetta liffuet wifferligha förwenta. såsom man
 daghelighan vthaff Gudz ord här om hörer och påmint
 warder. Therföre är thet rådhelighit / ther til man oc
 hwar och en flitelighan förmanar: at han nu öffuerwäs
 ghar sitt förra leßuerne / låter sigh ångra sina synder och
 öffuerträdelfer / medh hwilka han Gudh sin skapare och åz
 terlösare titt och offta förtörnat haßuer: bedher honom
 hiertelighan om syndernas förlåtelse / för Sonsens Jesu
 Christi skul: och loßuar ther hoos / om Gudh wil spara ho-
 nom länger liffuet / at här effter wela båttra sitt leßuerne
 och leßua effter Gudz bodh och wilia / så mykit möjelighit är
 i alla sina liffzdaghar. När man thetta haßuer giordt / så
 behöffuer man intet fruchta för fienden: ty antingen han
 leßuer eller döör så hörer han Herran til: och om då Gudh
 tackes kalla honom för sina fiender: bliffuer han quitt och
 frj all then jämmer och uselheet som wij arme menniskior
 här medh draghes i werdene: och bekommer i stadhen igen
 een Ewiggh glädie och härligheet / then ingen vchtala kan.
 Och leßuer theslikest itt åhrlighit oc odödhelighit namn
 effter sigh / at han för sin ålsteligha öffuerheet oc sit fädher-
 nesland / såsom en tapper och manhaßtigh krigzman rid-
 derlighan kämpat och fächtat haßuer. Sedhan förmanar

Ad pre-
ces.

man oc alla samptlighen / effter wåre fiender ehuru ringa
 och oanselighe the wara kunne: Så kunna the likwål wara
 offmåchtighe nogh: hwar wij icke medh Gudz then alra
 högstes hielp och bistånd äre bewåpnade: at wij då döds-
 minkelighan och aff alt hierta bedhie then leßuande och
 barmhertighe Gudh / hwilken är then rätte krigzhielten / en
 Zerre öffuer himmel och iord / at han wille i thenna dagh
 och åltjdh wara wår anförare och krigzöffuerste emoot
 wåra fiender: beskydda och besterma oss för theras list och
 macht / giffua oss en önskeligh segher öffuer them för sitt
 namns åhro skul / och för sin Christeligha församblings
 böön

bödn och suckan skul. Och när wij thetta göre / så skole wij ingalunda twiffla ther vppå at han no wisselighan off hielspandes warder. Hållt medhan wij thes Gudhi skee loff / icke vthaff låtferdigheet eller åhregirigheet / icke aff begårrelse til annor land och rike / icke vthaff noghre andre oslaghlighe orsaker / thetta togh och reesa emoot fienden off företaghit haffua: vthan effter wår aldrånådigste Herres och Konungz befallning / til at förwårffua fridh medh wåra fiender / som thetta krighet medh off begynt / och ther til orsaak giffuit haffua. Så warder ock *H. G. M.* som altidh een råtferdigh saak bysta plåghar: hållt när man honom om hielp och bystånð anmodhar / off ock wisseligha hielpan des / ther huar och en sigh vppå förlåta och förtrösta skal.

P A R S. III.

III.

Quod ducum & præfectorum sit officium in bello.

Wij wile komma til thet tridie: och höra huruledhes öffuerstar och besäl / the sigh vthi krigh förhålla och ställa skole: ther om står här i carren altså: Men åmberes männerna skola tala medh folket och seia: Hwilten som ett nyt huus haffuer bygd etc. Vthi thesse ord warda them twi stycker *recommenderade* och förbehålle / hwilka the grant achta och effterkomma skole.

I. Prudenter omnia administrant.

1. Thet första år / at the skola alla saker försichrelighan och medh gott betänkiande sigh företagha: Ty såsom thet gemene språket lydher: *Bellum consilio geritur non armis.* Och såsom thet förständighe Græteste krigzöffuersten *Agamemnon* haffuer sagdt: *se malle 10. Nestores ad expugnandum Ilium quam 10. Ajaces:* Thet år: han wille heller haffua / och kunde meer vthårta medh tjo förständigha / ån medh tjo manhaffigha krigzmån til at intagha Trojam. Synnerlighan warder här befalt / at the icke skola medh öffuerwåld och trugh samka tilsamman en hoop oförfarit och oberwåpnat folk / som intet modh eller hugh haffua til krigh / vthan för wichtigh förfall och låghenheter skul / heller woro hemma / och drogho hwadh för tunga som påläggias kunde: vthan the skola bestira sigh ther om / at the haffua förfarna och behierrade krigzmån / som otwingade ther til för sitt fådhernesland eller eghit bästa skul / sigh wela bruka låta / som icke strax wika til rygghia i första anlopet. Såsom wij see här at

Gudh

Gudz then alrahögste befaler them som öffuerstar oc ämbetsmän äre/at om the nogho haffua vnder theas bäncker eller regemente:som anninge haffuer begynt bygga huus/eller plantera Wijngård/eller troloffuat sigh hustru och thesöre gärna woro hemma/then skola the ock låta sin foos/at han sit påbegynta wärk må fullkomna. Ja om the noghon hadhe som vthaff hwadh orsaat thet hälst vara kunde/woro rådder och hadhe ett försträckt hierta / then skulle the låta gå sina fårde. Och sätter orsaken ther hoos: På thet han skal icke göra sina brödhers hierta försträcke såsom hans hierta är. Förty offta händer thet vthi krig/ at för noghre så skal som först bliffua försärade och begynna fly/bliffuer hela slactordningen turberat och slaghit på flychten. Som ther vppå exempel bådhe vthi then 3. skrifte och wärldzlige historier wäl finnas. Göra för then skal orät och såsom otrogne män emoot theas öffuerheet och fädernes land / the som bliffua betrodde aff theas öffuerheet til at dragha om kring och vthnämna folk: när the för mutor och skänkter skal gå förbi the som til krig doghlighe äro: Och sedhå twinga til krig emoot theas wilia unge barn och odogse personer / hwilke illa kunne achta theas egna skoor och kläder/eller en danneman wille betro om at gå wäll medh sin bostap/ segher än the skulle noghot modh eller macht haffua emoot noghon fiende. *Nihil enim periculosus est, inquit Bod. de Rep. lib. 5. c. 5. P. 903. quam ex agricolis tyronibus exercitum conscribere, qui hostium conspectu vel classico perterriti signa deferere conseruerunt.* Eller ock när the haffua vthnämpt en öffuerflödigh hoop/meer än the haffua befalning til / sälia the bort och förloffua then eena effter then andra til thes the intet haffua quar vthå worwaloc affkraap/som man seia plåghar. Swadh sedhan ther aff fölter thet lærer off (Gudz bättere) dagheligha förfarenhetē och wår egghen skadhe.

11. Thet andra som öffuerstar och ämbetsmän skola achta är thet: at the ock sielffue manhaffighan sigh vthi krig bewiisa. The skola icke göra som then Thraso Terentianus gjorde/at the ställa then gemene man främst vthi speffen/ och ther störste faren är: och hålla sedhan sielffue baak buskän och see huru thet wil gåå/ther medh göra the sit folk intet frinsodigt. Vthan här står så:at när ämbetsmämnerna haff-

11. Fortter se gere.

na vthtalat medh folkena / Så stola the sticke höffuimännerna för selket
främst i spegen. Nu thetta är talat om *particular* öffuerstar
och befäl hwilke andre regera och förestå skulle. Förty at en
General öffuerste eller och en Furste och Herre sielff som krig-
ghet förer / på hwilken myckit meere macht ligger at han är
behållit än noghre hundrade eller och tusende aff the geme-
ne / skal giffua sikh främst i spetsen och lika fara medh en ge-
meen krigzman / thet är icke här meningen. Ty thet kan was-
ra meer skadhe om honom noghot widtkommer / än thet
gagn han medh sijn framfösiheet och närwarelse kan vth-
rätta. Vthan han skal tagha sikh bätter tilwara. Ty heller
stola the andre krigzman thet gärna tilstådhia / at theras
Herre eller öffuerste sikh så vthi faran giffua skal : ty när
huffuudet noghot widtkommer kan icke kroppen länge blifs
wa behållin. Såsom man seer / at så Absolon bleff slaghin
förstingrades strax heela Israel. Och så Holofernes war
dråpin / bleff och hans krigsmacht nedherlagd oc föriaghat.
Therfore så seer man at the Israeliter som woro medh Da-
uid vthi thet krighet emoot Absolon / såsom förständighe
mån icke haffua welat at David skulle komma medh them i
stridhen. vthi then 2. Samuels book i thet 18. cap. Vthan
ther Konungen hadhe sticket at folket vnder theras öffuers-
star: och han sadhe sikh siälff wela dragha medh: Så haffuer
folket sagdt. Tu skal icke dragha vth. Förty om wi än syndde eller helffen
aff oss bleffuo dödde / ther stola the innet omskida: mån tu äst så myckit som
tijo tusende aff oss. Iosephus lib. 7. de Bell. jud. c. 5. Cum a. Titus ipse
quoque in armis esset, unaq; descendere statuisset, amici eum propter
periculi magnitudinem, ducumq; dicta continuerunt. His dictis paruit.
Bodinus lib. 5. de Rep. c. 4. Carolus Quintus Rex Francorum raro exerci-
tui praeesse solebat, aut si praelium conferendum esset, periculo sese subdu-
cebat, ac propterea Sapiens est appellatus. &c. videatur & lib. 5. c. 5.
Skal för then Kull hwar och en Herre eller öffuerste som weet at heela
sit folks wälferd hänger vthaff sikh / tagha sikh wäl tilwara at han
icke öffuerdadelighen giffuer sikh vthi farligheten / ther igenom hans
heela krigsmacht kan komma på olycka och warda nedherlagd. När
nu hwar och en såledhes wille adts sine sycker: som Gudh här föres-
kriffuer : så kunne thet icke annars än lycksamlighen och wäl tilgå:
Swilket och oss nådhelighen förlåne Gudh then alrahögste för
sijn godheet och barmhertighet skal / Amen Amen

EX BIBLIOTHECA
ROLF WISTRAND
No. 3082

